УДК 377:37.014.5(477)(048.8)

ПОНЯТІЙНИЙ АПАРАТ І СТАН ДОСЛІДЖЕНОСТІ ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ У ВІТЧИЗНЯНІЙ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИЦІ

Світлана Кравець,
кандидат педагогічних наук, старший дослідник, завідувач відділу зарубіжних систем професійної освіти Інституту професійної освіти НАПН України,
https://orcid.org/0000-0002-8878-6241
e-mail: sveta.kindz@ukr.net

Анотація. На основі аналізу законодавчих актів проаналізовано понятійний апарат системи забезпечення якості професійної освіти та її складові; узагальнено наукові підходи та напрями дослідженості проблеми забезпечення якості професійної освіти вітчизняній теорії та практиці; визначено перспективні шляхи наукових розвідок щодо удосконалення системи забезпечення якості професійної освіти в сучасних умовах.

Ключові слова: професійна освіта, якість професійної освіти; внутрішня система забезпечення якості; зовнішня система забезпечення якості.

CONCEPTUAL FRAMEWORK AND THE STATE OF RESEARCH ON THE PROBLEM OF ENSURING THE QUALITY OF VOCATIONAL EDUCATION IN NATIONAL THEORY AND PRACTICE

Svitlana Kravets,
Candidate of Pedagogical Sciences (PhD), Senior Researcher, Head of the Department of Foreign Vocational Education Systems of the Institute of Vocational Education of the NAES of Ukraine

Abstract. Based on the analysis of legislative acts, the conceptual framework of the vocational education quality assurance system and its components has been examined; scientific approaches and research directions related to the quality assurance of vocational education in national

theory and practice have been summarized; and promising avenues for further scholarly inquiry aimed at improving the vocational education quality assurance system under current conditions have been identified.

Key words: vocational education; quality of vocational education; internal quality assurance system; external quality assurance system.

Методологічну основу дослідження системи забезпечення якості професійної освіти в Україні визначає розуміння базових понять та термінології, що зазначені у законодавчих документах та конкретизовані у наукових дослідженнях на основі практичного їх застосування на різних рівнях функціонування цієї системи. Якість освіти – «це відповідність результатів навчання вимогам, встановленим законодавством, відповідним стандартом освіти та/або договором про надання освітніх послуг, а якість освітньої діяльності – це рівень організації, забезпечення та реалізації освітнього процесу, що забезпечує здобуття особами якісної освіти (Закон України «Про освіту», 2017). У Законі України «Про професійну освіту» – «якість професійної освіти – це відповідність результатів навчання вимогам, встановленим законодавством, стандартом професійної освіти, професійним та/або міжнародним стандартом (за наявності), та/або договором про надання освітніх послуг, а також потребам заінтересованих сторін і суспільства, що забезпечується шляхом здійснення процедур внутрішнього та зовнішнього забезпечення якості освіти».

Складниками системи забезпечення якості професійної освіти є:

1) система забезпечення якості у закладах професійної освіти (внутрішня система забезпечення якості професійної освіти);

2) система зовнішнього забезпечення якості професійної освіти;

3) система забезпечення якості в діяльності органів управління, установ і органів, що здійснюють зовнішнє забезпечення якості професійної освіти (Закон України «Про професійну освіту», 2025).

Для функціонування складових системи забезпечення якості професійної освіти використовується комплекс організаційних підходів, механізмів, технологій, методів й інструментів, що спрямовані на безперервне удосконалення, моніторинг та підвищення якості освітньої діяльності та досягнення відповідних результатів навчання.

Зосереджуючи увагу на системі забезпечення якості, що функціонує в закладі професійної освіти («внутрішня система забезпечення якості – це сукупність умов, процедур і заходів, що забезпечують ефективність освітніх і управлінських процесів, які безпосередньо впливають на якість результатів освітнього процесу, формування ключових і професійних компетентностей здобувачів освіти, сприяють всебічному розвитку їх особистості» (Міністерство освіти та науки України, 2021)), визначальною є термінологія, що стосується інституційних механізмів, а саме: професійні стандарти, стандарт професійної освіти, освітні програми, компетентність, кваліфікація, результати навчання, критерії внутрішнього моніторингу, процедура самооцінювання, кадрове забезпечення, розвиток освітнього середовища та ін.

Для зовнішньої системи забезпечення якості професійної освіти ключовими є поняття, такі як: «стандартизація», «Національна рамка кваліфікацій», «незалежне оцінювання», «акредитація освітніх програм», «аудит якості», «моніторинг на галузевому та регіональному рівнях» та ін.

Зміст наукових категорій, що визначають сутність, структуру та механізми функціонування системи забезпечення якості професійної освіти, є основою для широкого спектру досліджень цієї проблеми у вітчизняній педагогічній теорії та практиці, зокрема й щодо визначення сучасних підходів до забезпечення якості професійної освіти, вивчення кращих національних та зарубіжних практик функціонування систем, удосконалення та упровадження інструментів управління цими процесами тощо.

У процесі обґрунтування сучасних підходів до забезпечення якості професійної освіти важливо комплексно ураховувати напрацювання вітчизняних дослідників, наприклад, за напрямами:

– теоретичного обґрунтування поняття якості професійної освіти, як багатовимірної категорії, що має компетентнісну орієнтацію, поєднуючи результати навчання із відповідними вимогами суспільства, ринку праці та індивідуальними потребами здобувачів (Ничкало, 2014);

– управління якістю та внутрішніми системами забезпечення якості, що відображає особливості моніторингу, самооцінювання, прийняття управлінських рішень і розвитку кадрового потенціалу, зокрема у внутрішній системі забезпечення якості у закладі професійної освіти (Єльникова, 2014);

– стандартизації, кваліфікацій і професійних стандартів, що визначають нормативно регламентовану складову системи якості професійної освіти для проєктування освітніх програм і оцінювання результатів навчання (Радкевич, 2021);

– адаптації національної системи забезпечення якості до міжнародних стандартів та євроінтеграційних процесів в освіті, що розкривають механізми гармонізації критеріїв якості, запровадження єдиних критеріїв зовнішнього контролю, акредитації та упровадження індикаторів Європейської рамки забезпечення якості в професійній освіті (EQAVET) (Puhovska & Leu-Severynenko, 2020);

– цифровізації системи забезпечення якості, спрямованої на розроблення і впровадження цифрових інструментів моніторингу якості професійної освіти, методик створення цифрових портфоліо, інформаційно-аналітичних систем (Гуржій, Радкевич & Пригодій, 2022).;

– партнерства професійної освіти із роботодавцями, що передбачає запровадження нових механізмів забезпечення якості професійної освіти, моніторингу та оцінювання якості освітнього процесу, наприклад, для спільної роботи над професійними стандартами, розробленням освітніх програм, участі наглядових рад і дорадчих органів у діяльності закладу професійної освіти (Кравець та ін., 2023).

Таким чином, основні напрями дослідженості проблеми формують методологічні основи для наступних наукових розвідок, результати яких сприятимуть удосконаленню системи забезпечення якості професійної освіти в умовах сьогодення. У цьому контексті для розвитку системи забезпечення якості професійної освіти важливо:

– враховувати завдання національних програм розвитку економіки та усі фактори впливу на пріоритетні цілі та видозміну ознак елементів цілісної системи освіти;

– запроваджувати кращі практики зарубіжного досвіду функціонування систем забезпечення якості професійної освіти і підготовки;

– розробляти цифрові інструменти для функціонування системи забезпечення якості професійної освіти;

– розробляти та упроваджувати нові професійні кваліфікації відповідно до потреб ринку праці та дотримуватися вимог професійних стандартів у процесі розроблення освітніх програм та організації освітньої діяльності для різних категорій населення;

– ураховувати регіональні потреби у формуванні внутрішньої системи забезпечення якості у закладах професійної освіти на основі аналізу соціально-економічного стану регіону й залучати представників місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, їх структурних підрозділів з питань освіти, представників бізнесу до формування стратегій внутрішньої системи забезпечення якості у закладах;

– розвивати партнерство для забезпечення якості професійної освіти шляхом інтеграції з ринком праці;

– системно оновлювати орієнтири розвитку закладу професійної освіти, оперативно забезпечувати якісні освітні послуги відповідно до потреб економіки та регіональних запитів у спеціалістах, а також вибудовувати процедури і заходи для швидкого доступу здобувачів освіти, у тому числі, й ветеранів, демобілізованих, внутрішньо переміщених та інших осіб до ринку праці та цивільного життя.

Сучасна система професійної освіти характеризується динамічністю, трансформаціями та реформами, що потребує подальших методологічних, організаційних та практико орієнтованих досліджень й упровадження сучасних підходів до забезпечення якості професійної освіти для досягнення відповідності положенням чинного законодавства, подолання економічних викликів, виконання євроінтеграційних зобов'язань України тощо.

Список посилань

Закон України «Про освіту». (2017, 05 вересня). http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/page/

Закон України «Про професійну освіту» (2025, 21 серпня) https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4574-20#Text

Міністерство освіти та науки України. (2021, 06 травня). *Про затвердження Методичних рекомендацій з питань формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладах професійної (професійно-технічної) освіти:* Наказ МОН України № 509. https://surl.lu/nirybz

Ничкало, Н. Г. (2014). *Розвиток професійної освіти в умовах глобалізаційних та інтеграційних процесів* [Монографія]. Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова. https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/709906/

Єльникова, Г. В. (2014). Особливості управління розвитком професійно-технічної освіти в ринкових умовах. *Професійна освіта: проблеми і перспективи,* (6), 51–55. https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/9246/

Радкевич, В. О. (2021). Модернізація професійної (професійно-технічної) освіти відповідно до потреб суспільства та вимог ринку праці. *Професійна педагогіка, 2*(23), 4–18. https://doi.org/10.32835/2707-3092.2021.23.4-18

Puhovska, L., & Leu-Severynenko, S. (2020). EU and Ukrainian innovative experience in education: the orientation point for VET of Ukraine. *Education: Modern Discourses, 3*, 42–49. https://doi.org/10.37472/2617-3107-2020-3-04;

Гуржій, А., Радкевич, В., & Пригодій, М. А. (2022). Методологічні засади цифровізації інформаційно-освітнього середовища закладу професійної освіти. *Нові технології навчання, 96*, 44–53. https://doi.org/10.52256/2710-3560.2022.96.06

Кравець, С. Г., Мордоус, І. О., Попова, В. В., Радкевич, В. О., Рябова, З. В., Царьова, Є. С., & Чепуренко, Я. О. (2023). *Технології розвитку державно-приватного партнерства у сфері професійної (професійно-технічної) освіти у повоєнний час: практичний посібник.* ІПО НАПН України. https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/740135/